

ଇତିହାସ ଓ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ

ସସ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ

ସଂପାଦକ ମଣ୍ଡଳୀ :

ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କୁମାର ପଟ୍ଟନାୟକ
ଡ. ହରିହର ପଣ୍ଡା
ଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁ ଚରଣ ପାତ୍ର
ଶ୍ରୀମତୀ ଶୈଳବାଳା ପାଢ଼ୀ

ସମୀକ୍ଷକ ମଣ୍ଡଳୀ :

ଡ. ଶମ୍ଭୁପ୍ରସାଦ ସାମନ୍ତରାୟ	ପ୍ରଫେସର ଡ. ଅଶୋକନାଥ ପରିଡ଼ା
ଶ୍ରୀ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ଦାସ	ପ୍ରଫେସର ଡ. ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ମିଶ୍ର
ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପ କୁମାର ପଟ୍ଟନାୟକ	ଡ. ହରେକୃଷ୍ଣ ସାହୁ
ଶ୍ରୀମତୀ ରେଣୁବାଳା ଦାସ	ଡ. ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି ପାଣି
ଶ୍ରୀମତୀ ରତ୍ନମଂଜରୀ ଦାଶ	

ସଂଯୋଜନା :

ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟଜିତ୍ ଦାସ ମହାପାତ୍ର
ଡ. ମିନାକ୍ଷୀ ପଣ୍ଡା
ଡ. ତିଲୋତ୍ତମା ସେନାପତି

ପ୍ରକାଶକ :

ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଣ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର

ମୁଦ୍ରଣ ବର୍ଷ : ୨୦୧୧
୨୦୧୬

ମୁଦ୍ରଣ : ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବିକ୍ରୟ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ପ୍ରସ୍ତୁତି :

ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ଏବଂ
ରାଜ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରିଷଦ, ଓଡ଼ିଶା, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ମିନ୍‌ହାଜ୍-ଉଦ୍‌ଦିନ୍-ସିରାଜ୍ ‘ତବାକତ୍-ଇ-ନାସିରୀ’ଲେଖୁଥିଲେ ।
ସେହିପରି ଦିଲ୍ଲୀର ସୁଲତାନମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କ ଐତିହାସିକ
କୃତିମାନ ଅନ୍ୟସହ ଆଲୋଚନା କରି ଲେଖା ।

‘ବୀଜକ’ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଥିବା ‘ଦୋହା’ରୁ କବୀରଙ୍କ ଧର୍ମବାଣୀ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣି ହୋଇଥାଏ । ‘ଆଦିଗ୍ରନ୍ଥ’ ବା ‘ଗୁରୁଗ୍ରନ୍ଥ ସାହେବ’ରୁ
ନାନକଙ୍କ ନୀତିବାଣୀ ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ମିଳିଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ
ବାଣୀ ‘ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ’ ନାମକ ପୁସ୍ତକରୁ ଜାଣି ହୋଇଥାଏ ।
କୃଷ୍ଣଦେବ ରାୟଙ୍କର ‘ଆମୁକ ମାଲ୍ୟବ’ ପୁସ୍ତକରୁ ବିଜୟନଗର
ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଏହାର ଶାସନ ବିଷୟରେ ଜଣାପଡ଼ିଥାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରୁମାନଙ୍କର ନାମ ଏବଂ
ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକର ନାମ ଲେଖ ।

ଗୋଆରେ ଥିବା ସେଣ୍ଟ ଜାଭିୟର୍ସ ଚର୍ଚ୍ଚ ନଥିବାରୁ ଭାରତରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସଂପର୍କରେ
ସୂଚନା ମିଳେ । କଲିକତାରେ ଥିବା ଦୁର୍ଗ ଫୋର୍ଟ ଉଲ୍‌ଲିୟମର ନଥିବାରୁ ଭାରତରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ
କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଷୟରେ ଜାଣି ହୋଇଥାଏ ।

ଉଲ୍‌ଲିୟମ୍ ଫୋର୍ଟ

ଅଭିଳେଖମାନ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିବା ଚୋଳ, ପାଣ୍ଡ୍ୟ, ଯାଦବ ଆଦି
ରାଜବଂଶର ଇତିହାସ ଜାଣିବା ପାଇଁ
ମଧ୍ୟ ସେହି ବଂଶର ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା
ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ଅଭିଳେଖରୁ
ଜଣା ପଡ଼ିଥାଏ । ଏହି ଅଭିଳେଖ
ଗୁଡ଼ିକରୁ ରାଜାମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଜୟ,
ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ, ଭୂମିଦାନ ଆଦି
ବିଷୟ ସଂପର୍କରେ ଜାଣି ହୋଇଥାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି?

- ❖ ଦୋହା: ଏହା ଦୁଇ ଧାଡ଼ିର ରଚିତ
ଏକ ପଦ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୋହାରେ
କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭାବ ହିଁ ପ୍ରକାଶ
ପାଇଥାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି?

- ❖ ଅଭିଳେଖ- ଜଣେ ଶାସକଙ୍କ ସଂପର୍କରେ
ଧାରଣା ଦେଇଥାଏ । ଏହା ପ୍ରସ୍ତର, ତାମ୍ର ପଟା ଏବଂ
ମୁଦ୍ରାରେ ବିଭିନ୍ନ ଲିପିରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଓଡ଼ିଶାର ସୋମବଂଶୀ ଏବଂ ଗଙ୍ଗବଂଶୀମାନଙ୍କର ଇତିହାସ
ଜାଣିବା ପାଇଁ ଏହି ରାଜବଂଶର ରାଜାମାନେ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିବା

ତାମ୍ର ପଟା

ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଛାପାଖାନା ନଥିଲା । ତେଣୁ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଗୁଡ଼ିକ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲା । ଜଣେ ଲେଖକଙ୍କର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଖି ତାହାକୁ ଅନ୍ୟଜଣେ ଲେଖୁଥିଲା । ଲେଖାକୁ ଅନୁସରଣ କରି ଲେଖିଲା ବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ଅକ୍ଷରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ବେଳେବେଳେ ଅନୁକରଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିଜ ମନରୁ ଧାଡ଼ିଏ ଦୁଇ

ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ଅନୁକରଣ

ଧାଡ଼ି ତଥ୍ୟ ଲେଖି ଦେଉଥିଲା । ଏହି ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଦୂରୀଭୂତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଫଳରେ ଅଧିକାଂଶ ଲେଖକ, କବି ଏବଂ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ମୂଳଲେଖା ହସ୍ତଗତ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ତଥାପି ମିଳିଥିବା ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଆଧାର କରି ଇତିହାସ ଲେଖା ହେଉଅଛି ।

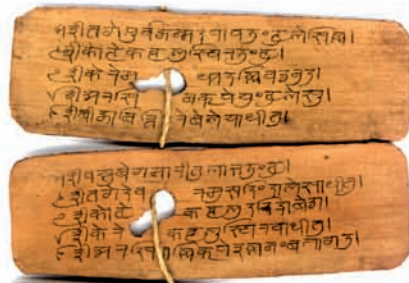
ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥ ତଥା ନଥି ଅଭିଲେଖାଗାରରେ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଐତିହାସିକମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଇତିହାସ ରଚନା କରିଥାନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ତଥା ପୁସ୍ତକର କାଗଜକୁ ଉଇଁ ଖାଇ ଦେବାର ଭୟ ଥାଏ । ତେଣୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରି ଏହି ଉପାଦେୟ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ଅଭିଲେଖାଗାରରେ ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଭାବରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ଅଭିଲେଖମାନ ରହିଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ି ଐତିହାସିକମାନେ ଇତିହାସ ରଚନା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଉଛନ୍ତି । ଅତଏବ, ଇତିହାସ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଉପାଦାନ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଛାପାଖାନା ଥିଲେ କି ସୁବିଧା ହୋଇଥାଆନ୍ତା ?

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଅଭିଲେଖାଗାରରେ ବହୁ ନଥିପତ୍ର, ଦିନଲିପି (ଡାଏରୀ) ତଥା ପୁସ୍ତକ ଆଦି ରହିଥାଏ । ଗବେଷକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଏହିଠାରୁ ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ କରିଥାନ୍ତି ।

- ତାଳପତ୍ର ପୋଥି ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକୁ କିପରି ସଂରକ୍ଷଣ କରାଯାଇ ପାରିବ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ବୁଝି ଲେଖ ।
- ଆମରାଜ୍ୟ ଅଭିଲେଖାଗାର କେଉଁଠାରେ ଅଛି ?

ତାଳପତ୍ର ପୋଥି

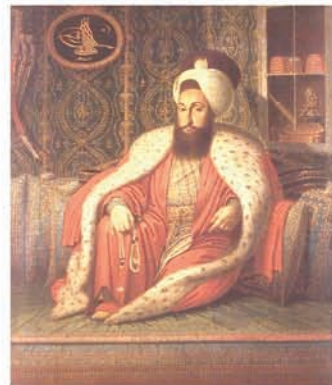

(ଖ) ତୁର୍କମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ:

ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ଥିର ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ରାଜବଂଶର ରାଜାମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ କଳହରେ ଲିପ୍ତ ଥିଲେ । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମରୁ ତୁର୍କମାନେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ୱଧରେ ପ୍ରଥମ ଥିଲେ ଗଜନୀର ସୁଲତାନ ମାମୁଦ୍ ।

ମାମୁଦ୍ ଗଜନୀଙ୍କର ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ:

ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆଫଗାନିସ୍ତାନରେ ଆଲପୁଗିନ୍ ଗଜନୀ ନାମକ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ୯୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସାବୁକ୍ତଗିନ୍ ଏହାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସୁଲତାନ ମାମୁଦ୍ ୯୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । ଗଜନୀକୁ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ମଧ୍ୟ-ଏସିଆ ଜୟ କରି ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର କଳ୍ପନା ତାଙ୍କ ମନରେ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏକ ବିରାଟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଗଠନ କଲେ । ଭାରତର ଧନ ଋନ୍ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଲୋଭିତ କରିଥିଲା । ସେ ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୦୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ୧୭ ଥର ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ।

ସୁଲତାନ ମାମୁଦ୍

ଗଜନୀକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା ପାଇଁ ସୁଲତାନ ମାମୁଦ୍ ଆଉ କେଉଁ କେଉଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିବେ, ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ଲେଖ ।

ମାମୁଦ୍ ପଞ୍ଜାବ, ମୁଲତାନ, ଆନେଶ୍ୱର ଆଦି ଅଧିକାର କରି ନିଜ ବୀରତ୍ୱର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ପଞ୍ଜାବକୁ ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇ ଦେଇଥିଲେ । ୧୦୨୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାମୁଦ୍ ଗୁଜରାଟର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର ଲୁଣ୍ଠନ କରି ବହୁ ଧନଋନ୍ ଭାରତରୁ ଗଜନୀକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିର ଧ୍ୱଂସ ଏବଂ ଲୁଣ୍ଠନ କରି ଇସଲାମ ଧର୍ମର ଗୌରବ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ ।

ସୁଲତାନ ମାମୁଦ୍ ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର ଲୁଣ୍ଠନ କଲା ବେଳେ ଏହି ମନ୍ଦିରକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ପୂଜକମାନେ କି କି ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିବେ, ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ଲେଖ ।

୧୦୩୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସୁଲତାନ ମାମୁଦ୍ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ସମଗ୍ର ଉତ୍ତର ଭାରତ ଏକ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଏବଂ ଲୁଣ୍ଠନକାରୀ କବଳରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲା । ମାମୁଦ୍ କିନ୍ତୁ ଗଜନୀର ବହୁ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ପାଠାଗାର ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ମସଜିଦ୍ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

ମାମୁଦ୍ ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ବହୁ ଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ଗୁଣୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲେ ପାରସିକ କବି ଫିର୍କୋସି । ସେ ‘ଶାହନାମା’ ନାମକ ଏକ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରି ଜନମାନସରେ ଅମର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ମାମୁଦ୍ ଆଲବେରୁଣୀ ନାମକ ଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଭାରତ ସଂପର୍କରେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବା

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି?

- ❖ ମାମୁଦ୍ ତାଙ୍କ ୧୭ ଥର ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ଆହୁରି ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା— କାଶ୍ମୀର, ବଙ୍ଗ, ବୁଦେଲଖଣ୍ଡ, ମାଳବ, ଆଜମୀର
- ❖ ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର ଆକ୍ରମଣ ବେଳେ ଗୁଜୁରାଟର ରାଜା ଭୀମଦେବ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ପଳାୟନ କରିଥିଲେ ।
- ❖ ସୋମନାଥ ମନ୍ଦିର ଗୁଜରାଟର କାଥୁଆଡ଼ାତ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା ।
- ❖ ମାମୁଦ୍‌ଙ୍କୁ ବାଗ୍‌ଦାଦ୍‌ର ଖଲିଫା ‘ଇସଲାମ ଧର୍ମର ରକ୍ଷକ’ ବୋଲି ସମ୍ମାନିତ କରିଥିଲେ ।